

УДК 398:81'25](=16=511.141)(Рил)

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2023.02.023>

МУШКЕТИК ЛЕСЯ

докторка філологічних наук, членкиня-кореспондентка НАН України, провідна наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5958-0044>

MUSHKETYK LESIA

a Doctor of Philology, a Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, a chief research fellow of the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5958-0044>

Бібліографічний опис:

Мушкетик, Л. (2023) Специфіка фольклорного перекладу: на матеріалі угорської та слов'янських мов. *Народна творчість та етнологія*, 2 (398), 23–31.

Mushketyk, L. (2023) Specific Character of the Folklore Translation: After the Material of Hungarian and Slavic Languages. *Folk Art and Ethnology*, 2 (398), 23–31.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

СПЕЦИФІКА ФОЛЬКЛОРНОГО ПЕРЕКЛАДУ: НА МАТЕРІАЛІ УГОРСЬКОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Анотація / Abstract

Переклад художніх і фольклорних творів має свою специфіку, охоплює поезію і прозу, лірику і драматургію. Сучасні перекладачі користуються порадами та творчим доробком своїх попередників, зокрібна Максима Рильського, який наукову та фольклористичну діяльність поєднував з перекладами зі слов'янських та неслов'янських мов, зробив низку цінних зауважень із питань перекладу, його адекватності, передачі національної самобутності творів тощо.

Питання перекладу фольклорних творів угорською та українською мовами привертало увагу й інших перекладачів і дослідників, з-поміж них – Е. Грігаші, Ж. Раб, І. Петровцій, які свідчать, що, крім мовної компетенції, ця робота потребує певних екстралінгвістичних знань з етнології, історії, краєзнавства тощо. Вони говорять про дві основні небезпеки таких перекладів: з одного боку, це нівелювання національного колориту твору, перетворення його на власний твір; з другого – текст не повинен звучати чужорідно, а бути природним і легким для читання. Переклад різних жанрів і видів фольклору має свою специфіку. Так, значні труднощі виникають при перекладі слов'янського героїчного епосу угорською мовою, об'ємної форми дум і билин, їх епічності, динамічності тощо. Відтворення колориту народних пісень продемонстровано в статті на прикладі перекладів угорських календарних і любовних пісень українською. Далі авторка подає низку зразків власних перекладів із двомовної збірки «Угорські народні казки рід-

кісної краси», коментуючи передачу реалій, власних назв, фразеологізмів, мовних формул – ініціальних, медіальних і фінальних.

Попри певні сумніви щодо можливості успішного перекладу фольклорних творів дуже різними (не близькими) мовами, можна з упевненістю сказати, що це можливо, але цей процес потребує, окрім глибоких лінгвістичних та дискурсивних знань, екстралінгвістичних, а також поетичної майстерності й таланту перекладача.

Ключові слова: фольклор, переклад, Максим Рильський, угорська мова, українська мова, жанри, реалії, зразки.

The translation of fiction and folklore works has its own specific character. It covers poetry and prose, lyrics and drama. Modern translators use the advice and creative heritage of their predecessors, in particular Maksym Rylskyi, who has combined scientific and folkloristic activities with translation from Slavic and non-Slavic languages, made a number of valuable comments on the issues of translation, its adequacy, transmission of the national identity of works, etc.

Attention of the other translators and researchers has been also drawn to the issue of the translation of folklore works into Hungarian and Ukrainian. É. Grigássy, Zs. Rab, I. Petrovtsii and others are among them. They testify that besides the language competence, this work requires certain extralinguistic knowledge of ethnology, history, local studies, etc. They talk about two main dangers in such translations: on the one hand, it is the leveling of the national flavor of the work, its transformation into one's own work; on the other hand, the text should not sound foreign, but should be natural and easy to read. The translation of various genres and types of folklore has its own specificity. Thus, significant difficulties arise when translating the Slavic heroic epos into Hungarian, the volumetric form of dumy and byliny, their epicness, dynamism, etc. Reproduction of the flavor of folk songs is demonstrated in the article exemplified by the translations of Hungarian calendar and love songs into Ukrainian. Then the authoress presents a number of samples of her own translations from the bilingual collection *Hungarian Folk Fairy Tales of Uncommon Beauty*, commenting the transmission of realia, proper names, phraseological units, language formulas – initial, medial and final.

Despite certain doubts about the ability to translate folklore works into very different (not close) languages successfully, it can be said with certainty that it is possible, but this process requires, in addition to deep linguistic and discourse knowledge, extralinguistic, as well as poetic skill and talent of the translator.

Keywords: folklore, translation, Maksym Rylskyi, Hungarian, Ukrainian, genres, realia, samples.

Одним із найпоширеніших видів перекладу є переклад художньої літератури, що охоплює поезію і прозу, лірику і драму. Перекладачі художніх текстів керуються напрацюваннями своїх попередників, визначних теоретиків і практиків перекладу, з-поміж яких – класик української літератури Максим Рильський. Його обдарованість виявилася в різних царинах науки, освіти та культури. Неперевершений перекладач і глибокий знавець теорії перекладу, М. Рильський переклав українською мовою понад двісті тисяч поетичних рядків, а ще – повісті, романи, п'єси багатьох зарубіжних авторів. У своїх критичних студіях він дав низку цінних порад з проблем передачі різних видів текстів, розважав над термінами «точний», «вірний», «повний», «адекватний», віддаючи перевагу терміну «вірність», а ще він дав визначення «талановитого, сміливого» перекладу, вважаючи його явищем власної літератури [10].

Максим Тадейович розумів, що кожен із перекладачів має свою творчу манеру, однак передусім повинен передати самотність оригінального твору: «Але доконечна і цілком ясна вимога, яку ми ставимо до перекладача: розуміння і відчуття першотвору, уміння “ввійти в світ” обраного для перекладу твору, отже, певною мірою підкорити свою індивідуальність – ця вимога цілком ясна і обов'язкова. Певною мірою, бо зовсім зректися себе митець, коли він дійсно митець, не може» [11, с. 80]. Порівняймо його вислів зі словами відомого угорського поета і письменника Дежьо Костолані, який писав, що перекладач художніх творів нагадує танцюриста, що танцює зі зв'язаними руками й ногами [16, р. 641]. М. Рильський залишив цінні спостереження над перекладами з багатьох мов (серед них чимало зі слов'янських), указуючи на небезпеки, що криються саме в їх подібності – тут насамперед ідеться

про так званих фальшивих друзів перекладача, слова-омофони, буквалізми тощо. М. Рильський торкається й конкретних проблем поетичного перекладу – питань еквілінеарності і еквіритмічності, передачі форми й змісту в поетичному перекладі. Доречною тут є така заувага митця: «Встановити загальні принципи художнього перекладу можна. Дати готові рецепти на всі випадки перекладацької практики – про це годі й думати» [11, с. 80]. Досягти вершин у перекладі Рильському допомагали й інші творчі вподобання – літературознавчі та фольклористичні дослідження, багатство його поетичної палітри, зустрічі з відомими зарубіжними митцями, глибокі енциклопедичні знання, зрештою, велика працездатність і скрупульозність.

Сучасні перекладачі послуговуються порадами і творчими напрацюваннями Максима Тадейовича. Його геніальність чи не найбільше виявилася в перекладі поетичних творів, які породжують особливі складнощі, вимагають наявності поетичного таланту. Специфічною цариною цього перекладу є переклад фольклорних творів, що ними теж цікавився митець. Відомо, що збірка «Сербські епічні пісні» в перекладі М. Рильського поціновується як одна з кращих інтерпретацій сербського епосу українською мовою.

Переклад фольклору, який упродовж свого розвитку виробив власні специфічні жанри та мовно-зображальні засоби, вимагає, крім мовної компетенції, певних екстралінгвістичних напрацювань, концентрації уваги, послідовності та обережності. Уснопоетичні твори наповнені глибоко національним духом і характером; вони містять чимало побутових, етнографічних та історичних феноменів, національних реалій, що мають бути віддзеркалені в перекладі. Крім того, кожен фольклорний жанр отримав власну специфіку, тож потребує і відповідних підходів, певного балансування при передачі, аби текст не звучав по-іноземному, чи, навпаки, не пере-

творився у власний витвір. Візьмімо, прикладом, поетичні жанри фольклору. Відомою перекладачкою російської та української усної словесності угорською мовою Жужа Раб застерігала від надмірної «націоналізації» іншомовних текстів: «Російським народним пісням, баладам треба зазвучати по-угорськи, але в жодному разі не в дусі секейських народних балад чи, скажімо, пісень шомодських свинопасів. Для них треба знайти таку мову, яка є угорською, однак не пов'язаною з жодним угорським краєм. Це звучить незвично: ніби в російському степу їх творив хтось, чия рідна мова угорська, та російським є його минуле, історія. Пошуки, спроби створення цієї атмосфери були впродовж моєї творчості, мабуть, найбільшим перекладацьким завданням і переживанням, радістю» [18, с. 600]. Слід зауважити, що й М. Рильський застерігав від того, аби «нарядити мову перекладу в дуже національні, специфічно національні шати» [10, с. 272]. Влучними є зауваження Ж. Раб і щодо перекладу угорською слов'янського героїчного епосу. Найбільші складнощі, на її думку, полягають передусім у «схопленні» ритму живої розмовної мови, його передачі. Другу групу труднощів вона пов'язує з відтворенням об'ємної форми дум та билин, їх епічності, тим паче, що в угорців героїчний епос не зберігся. Для підтримання інтересу читача Ж. Раб ставила своїм завданням передачу наростання напруги в цих творах, підсилення драматичних моментів у перекладі.

Питаннями фольклорного перекладу цікавилися також фольклористи. Відомий російський учений Віктор Гацак, полемізуючи з Володимиром Проппом, який уважав, що народну пісню перекласти не можна, зазначав: «Проте якщо розуміти під цим не абсолютну, а таку можливість перекладу, якої можна максимально досягти (тобто все, що залежить від перекладача), то можна сказати інакше: народна пісня перекладається, однак для цього необхідні особливі засоби, не зовсім ті, що успішно служать при пере-

кладі літературної, індивідуально-письмової поезії» [1, с. 182]. В. Гацак робить дуже важливу (хоча й незвичну) пропозицію: він радить перекладачам працювати з фонограмою, тобто слухати текст у його реальному існуванні, аби мати уяву про оригінальну інтонацію, ритм, темп, позаяк у письмовому тексті часто пропускають репліки, вигуки, повтори рядків тощо, які допомагають вловити його експресію. Дуже вдалим, як уже зазначалося стосовно М. Рильського, є поєднання в одній особі фольклориста і перекладача. Назвімо тут відомого славіста Миколу Кравцова, що уклав і переклав російською мовою хрестоматію зі слов'янського фольклору [5].

Свого часу вдалі переклади українських дум та історичних пісень угорською мовою здійснили Ева Грігаші та Жужа Раб. Їм вдалося відтворити національний колорит творів і зберегти їхню самотність. Це, зокрема, досягалося шляхом транскрибування чи інших способів передачі деяких українських реалій, наприклад, властивих фольклору історизмів, постійних епітетів («широкий степ» – «téresstyer», «славний пан» – «nagyhirespan»); звертань («братіку мій рідненький, як голубонько сивенький» – «én édesbátyám, solyommadárkám»), тавтологічних зворотів («піша-пішаниця» –

Tavaszi szél vizet áraszt,
virágom, virágom;
Minden madár társat választ,
virágom, virágom.

Hát én immár kit válasszak,
virágom, virágom.
Te engemet s én tégedet,
virágom, virágom.

Загалом переклади Петровція вдалі. Він добре відтворює характер угорської народної пісні, її життєрадісний настрій. Для колоритності І. Петровція вводить у

«talpas-gyalogos»; «мед-вино» – «mézbort») та ін. Відтворюючи національний колорит, перекладач має бути добре обізнаний з історією народу, його побутом та звичаями, специфікою фольклору як жанру, його мовними та діалектними особливостями. Інколи таке незнання призводить до незрозуміння, плутанини, нівелювання початкового тексту. Так, в одному з видань українського фольклору угорською мовою перекладач сприйняв українське «гиля, гиля» як «гілля», і в перекладі замість «ой гиля, гуси, гиля» вийшло «ой гілка, гей гілочка, гуси». «Чумак» перекладено як «погонич худоби», що лише частково відповідає дійсності й не відображає специфіки суто українського явища.

Угорська народна лірика, маючи типологічні ознаки зі слов'янськими піснями, виробила власні поетико-композиційні засоби. Наприклад, пісня «Tavaszi szél vizet áraszt» («Весняний вітер жене води») входить як до обрядового, так і до любовного репертуару угорців. При перекладі закарпатський перекладач і поет Іван Петровція дещо змінив текст. Скажімо, у нього в рефрені замість «Virágom, virágom» («квітка моя, квітка») звучить «пташе мій, пташино», що, зрештою, допустимо, адже птах, як і квітка, є символом приходу весни, розквіту природи, любовних почуттів:

Дощ весняний лле із хмари,
Пташе мій, пташино,
Кожна птаха прагне пари,
пташе мій, пташино.

Інших, милий, не шукаймо,
пташе мій, пташино.
Одна одного кохаймо,
пташе мій, пташино

[3, с. 66].

текст простонародні та діалектні (закарпатські) слова й вирази («чугай» – хлопець, «крисаня» – капелюх, а ще «свальба», «потаїком»), а також угорські слова, такі як

«пуста», «пушкаш», «бетяр», «паприка», як, наприклад, у перекладі відомої угорської пісні «Із-за Тиси за Дунай»:

Із-за Тиси за Дунай,
 Конюхарю, своє стадо поганяй.
 Кінь втомився, ніч настане, голівоньку
 Без покрівця укривай.
 Із-за Тиси за Дунай,
 Вівчарику, своє стадо поганяй.
 Звари паприкаш густюший, їж неспішно,
 Й товариша пригощай.
 Із-за Тиси за Дунай
 Ти у мріях щохвилини відлітай,
 Де з хатини дівчинонька виглядає,
 Чи не йде її шугай!

[3, с. 17].

Щоправда, вірш є певною мірою переспівом, бо перекладено не чотири вірші, як в оригіналі, а три, й останній не відповідає змісту угорського тексту. У разі, якщо слово незрозуміле з контексту, під віршем зазвичай подають його пояснення.

Наведемо цікавий приклад з власної практики, для передачі якого ми скористалися фольклорними засобами. Головним героєм роману сучасного угорського письменника Тібора Залана є фантастичний пташок, який не має ніг, а лише крила, і може котитися, а не ходити. На його позначення автор часто вживає слова «gombóc», «tollasgombóc» («кулька», «кулька з крилами»), тому в перекладі пропонується кілька варіантів; їх назва обґрунтовується формою птаха, його здатністю котитися, симпатією автора до малого розумахи: «кулька», «клубок», «малюк», «клубочок з пір'я». Він іменується «Hi-Szen, a guruló madár». Дослівний переклад («Гі-Сен – птах, що котиться») звучить незрозуміло й читачем не сприймається, тим паче в назві. Тому для перекладу пропонуємо семантичний неологізм від лексеми «котитися» («gurulni») – «коти» й слова «дзьоб, дзьобик» («csőr»). В українському фольклорі існує казковий герой Котигорошко, тому за аналогією можна запропонувати слово «Котидзьобик», яке має стислу форму й

водночас означає основні риси героя-пташка. Ім'я Гі-Сен, яке нічого не каже читачеві, можна замінити схожим – Хі-Ба. Воно передає риси характеру пташка: допитливість, розум, винахідливість, що не раз згадується в книжці (у тексті оригіналу птах часто повторює слово «hi-szen» – «адже», «бо»). Назва пташка «Хі-Ба» відповідає задуму автора – її звучання нагадує китайське слово, про що також ідеться в тексті. Тож повне найменування птаха – «Котидзьобик Хі-Ба». В іншому випадку, коли звертання до згаданого персонажа «gombóc», «túrógombóc» («кулька», «пиріжок із сиром») уживається в іронічному, гумористичному значенні, пропонується такий варіант: «Már elfelejtettél, te pégyedeszű túrógombóc?» – «Ти вже забув, пришепенуватий варенику з сиром?» [2, с. 88].

На перший погляд, нескладним є переклад народної казки. Певною мірою це так, принаймні порівняно з героїчним епосом чи ліричними піснями. Водночас слід зауважити, що казка – це не просто оповідь; її структура, система зображувальних засобів, персонажів формувалися впродовж багатьох віків; вона має власну так звану казкову обрядність, формальність; головна її мета є дидактичною, повчальною, за зовнішньою простотою таїться глибокий зміст і міфологічне підложжя. Слід враховувати й те, що казка традиційно передавалася усним способом, тому її форми є типовими, хоча й варіативними. В основі народної казки лежить розмовна, простонародна, часто діалектна мова; стиль її може бути експресивним, емоційним. При передачі народної прози практикується поширений перекладацький прийом компенсації, коли специфічний розмовний вираз тощо в певному місці може бути відтворений звичайними словами й компенсуватися в іншому місці українського тексту, коли угорському відповідатиме якийсь менш поширений висловлювання. Ці лексеми та фразеологізми можуть бути рідковживаними й тому незрозумілими перекладачеві. У такому разі він змушений звертатися до тлумачного словника угорської мови, де вони позначені як народні, у народному дусі

(«nép»), а то й до інших спеціальних джерел. Зрозумівши вираз, перекладач передає його дослівно або, залежно від контексту, дещо змінює його семантику, структуру тощо: «*Hű teringette! Mit csináljon, hamar a személyzet is csúfolódik vele? – «Тьху, невдача! Що робити, якщо вже обслуга висміює його?»* [13, с. 147]. «*Csak igen sápadt volt, mert sokszor csak az éhkopottnyelték a nagy szegénység miatt» – «Тільки була вона дуже змарнілою, бо через велику бідність вони часто голодували»* [13, с. 114]. «*Hol nyert rajta, hol nem, de a kislánynak mindig hozott valami vasárfia» – «Де заробляв, а де ні, та своїй дочці завжди приносив якийсь подарунок з ярмарку»* [13, с. 123].

У мові казок трапляється багато так званих формул, тобто усталених типових виразів, які переходять із казки в казку. Вони можуть уживатися в зачині казці, бути її кінцівкою, характеризувати мову персонажа, хід подій тощо; тоді це серединні, чи медіальні формули. Деякі вислови збігаються з українськими, адже в казках різних народів є багато спільного як у сюжетах, так і в зображенні персонажів, подій тощо. Інші при перекладі мають передаватися відповідно до змісту й функції вислову, його характеру, контексту. У формулах має зберігатися ритм і рима, якщо вони є. Схожими на українські є такі: «*Rű, rű, édeslányom, idegen szágot érzek» – «Тьху, тьху, любя доню, чужим духом пахне»* [13, с. 119]. «*Te szerencsétlenség embere! Hol jártál erre, ahol még a madár se jár?» – «Ти бідаче! Чого прийшов сюди, куди й птах не долітає?»* [13, с. 191].

Проте є і суто угорські формули: «*Asó, kara s a nagy harang válasszon el minket egymástól» – «Лише лопата, могила й поховальні дзвони зможуть нас розлучити»* [13, с. 177]. В українській мові є подібне висловлювання – «лише смерть розлучить нас», але тут краще зберегти специфіку угорської фрази. Формули вживаються і в атрибутах персонажів (дівчину описано таким порівнянням «*Olyan szép volt, hogy napra lehet nézni, csak rá nem» – «Така була сліпуче красива, що на сонце можна дивитися,*

а на неї ні»). У цьому реченні задля зрозумілості додається прислівник «сліпуче». «*Meghívták királyokat, bárókat, válogatott cigány legények» – «Покликали королів, баронів, герцогів, кращих циганських хлопців»*. Тут, за змістом, «вибрані хлопці» – це ті, кого відібрали кандидатами в наречені для принцеси, тобто *найкращі*, найдостойніші.

Багато казок починається поширеним в угорських наративах зачином «*hol volt, hol nem volt»*, що вказує на невизначеність місця та часу в казці й перекладається як «раз був», «де не був»; «було», «де не було». Він, до речі, перейшов у закарпатські українські казки. У зачині угорських казок трапляється вираз «*Óperencias Tenger»*. Його зміст затемнений, однак зрозуміло, що йдеться про якесь віддалене море, далекі краї, тому, за аналогією до українських ініціальних зачинів, підбираємо відповідник – «за тридев'ятим морем» (в українських – «за тридев'ятим царством»). Зав'язкою угорських наративів часто є мандри героя. Він іде «*szerencsét próbálni»* («пробувати щастя»), «*világot próbálni»* («пробувати світу»), що перекладається відповідно «шукати щастя», «на світ подивитися» тощо. Деякі усталені вислови передаємо за допомогою прийому смислового розвитку з урахуванням специфіки казки: «*No, édesfiam – mondta a király, ez aztán betyár leány! Ilyen nincs is több. Ezt már elveheted!» – «Ну, любий сину, – сказав король, – це козир-дівка! Такої більше немає. Можеш її брати!»* [13, с. 117]. Дослівний вираз «дівчина-розбійниця» тут логічно краще передати вищезгаданим українським. «*Na, elővette aztán a favagó az ennivalócskáját délbe. – «Якось дроворуб в обідню пору вийняв свої нехитрі харчі»* [13, с. 183]. Угорський зменшувальний суфікс «-cska» тут надає слову знижувального, іронічного значення, якому відповідає українське «нехитрі харчі». Вислів «*égegyvilágon»* («під небом одного світу») можна передати характерним українським «у всьому білому світі», «*százszorta különbül» – «стократ*

кращий», «mi járatban van» («у якому рухався напрямку?») залежно від контексту: «чого хочеш?» «куди ти йдеш?»; «куди прямуєш?» Звертання до дівчини «drága szép viola» («люба красива віола») буде зрозумілішим для українських читачів як «моя люба зіронько».

В угорських казках часто трапляються тавтологічні дієсловні та іменникові звороти, які перекладають подібними українськими: «csendülés-pendülés» – «шум-гам», «ivott ésevelt» – «їв-пив», «jött-ment» – «йшов-брів», «teltek-múltakaz évek» – «йшли-минали роки». У казках часто вживають фразеологічні звороти, зокрема прислів'я та приказки, які можуть мати відповідники в українській мові, а можуть передаватися суто українськими словосполученнями, аби підсилити їхню афористичність, розмовну безпосередність, наприклад: «Jobb ma egy, mint holnap kettő». – «Краще синиця в жмені, ніж журавель у небі». Дослівно угорською: «Краще сьогодні один, ніж завтра два».

Не можна забувати й про те, що казка в наш час (якщо це не суто наукове видання) адресована дитячій аудиторії, тому її мова має бути простою, доступною. Треба уникати надмірних пояснень, тлумачень, прагнути ясності у викладі. Зрозумілими й лаконічними повинні бути також назви чарівних предметів та персонажів, які є втіленням добрих або злих сил. Водночас їх не можна нівелювати, повністю пристосовуючи до власних імен та назв; вони мають відтворювати колорит

Fonjam, fonjam, mindahány,
Enyém lesz a szép leány!
Pokolba majd jön velem,
Seprűnyel az én nevem!

угорської казкової традиції. Так, імена героїв з однойменної угорської казки «Aranyhajú és Kellemes» дослівно перекладаються як «Золотоволоска і Приємний». Утім, якщо перше звучить природно в українській мові, то друге дещо дивно. З фабули казки довідуємося, що основною рисою героя є благородство, відданість, вірність своєму королю, тому доцільно назвати його Лицар.

Ім'я популярної героїні угорських казок «Tünderszép Ilona» («Чудесно красива Ілона») українською можна передати як «Чудо-Краса Ілона». Назва «almafiak» («яблучні сини») у перекладі конкретизується як «сини з яблука», так само, як «aranytalléros testvérek» («золототалерові брати») – «брати із золотими талерами». «Táltosvárjú» («чарівна ворона») згідно з контекстом буде «вороною-чарівницею». Назва «vasorrú baba» уточнюється в українській мові як «залізноноса відьма». Чарівний предмет «tengerlérő cipő» («черевики, що переступають, крокують через море») в українському фольклорі має відповідник «чоботи-скориходи», тут «черевики-всюдиходи». «Verekedő hegyek» («гори, що б'ються між собою») доцільно передати як «ворогуючі гори», що є влучним у назві і передає конотацію лексеми. Тобто, як бачимо, при виборі аналогів важливу роль відіграють фонові знання, контекст творів, їх звучання в мові-приймачі.

Пісеньки, які трапляються в казках, повинні зберігати форму оригіналу й не випадати з контексту:

Все до ниточки попряв
І красуню вже придбав!
Все на світі вмію я!
Держак Мітли моє ім'я!
[13, с. 117].

Отже, незважаючи на певні сумніви щодо вдалої, так би мовити, перекладності фольклорних творів надто різними (не близькими)

мовами, можемо з певністю стверджувати, що це можливо, проте цей процес потребує, крім мовних глибоких дискурсних, екстра-

лінгвістичних знань, поетичної майстерності й таланту перекладача. Про це гарно сказав відомий угорський поет Міклош Радноті: «Переклад є трохи чудом і водночас працею, стомлюючою і важкою, і саме

завдяки своїй складності – привабливою. Здається неможливим і неймовірним, що текст звучатиме іншою мовою. Здається неможливим і неймовірним – аж поки він не зазвучить» [19, р. 166].

Джерела та література

1. Гацак В. М. Проблема фольклористического перевода эпоса. *Фольклор. Издание эпоса*. Москва : Наука, 1977. С. 182–198.
2. Залан Т. Котидзьобик Хи-Ба. Повість-казка / пер. з угор. Л. Мушкетик. Київ : Веселка, 1991. 105 с.
3. Искри чардашу. Мадьярська поезія / пер. з угор. І. Петровцій. Ніредьгаза, 1998. 324 с.
4. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посібник. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
5. Кравцов Н. И. Славянский фольклор. Тексты. Москва : Изда-во МГУ, 1987. 375 с.
6. Мушкетик Л. Г. Українська пісня в угорських перекладах. *Народна творчість та етнографія*. 1988. № 6. С. 12–20.
7. Мушкетик Л. Г. Переклад з угорської на українську мову: теоретичні узагальнення і практичний досвід. Київ : Аспект-Поліграф, 2006. 199 с.
8. Песни мадьяр : венгерские народные песни и баллады. Составитель и автор вступительной статьи Д. Ортутай. Песни и баллады перевел с венгерского Н. Гребнев. Москва : Корвина, 1977. 138 с. DOI: <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674433144.c2>.
9. Раб Ж. Сповідь перекладача. *Всесвіт*. 1979. № 7. С. 110–112.
10. Рильський М. Проблеми художнього перекладу [1962]. Рильський М. Т. *Зібрання творів : у 20 т.* Київ : Наукова думка, 1987. Т. 16 : Фольклористика, теорія перекладу, мовознавство. С. 239–306
11. Рильський М. Т. Мистецтво перекладу. Статті, виступи, нотатки. Київ : Рад. письменник, 1975. 344 с.
12. Рильський М. Т. Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу. Київ : АН УРСР, 1958. 50 с.
13. Угорські народні казки рідкісної краси / уклад., вступ. стаття, переклад з угор. Л. Мушкетик. Київ : Гол. спец. ред. мовами нац. меншин, 2003. 212 с.
14. Шахова К. А. Некоторые проблемы перевода поэзии Т. Г. Шевченко на венгерский язык. *Теорія і практика перекладу*. 1984. Вип. 11. С. 23–34.
15. A fordítás tudománya. Valógatás a fordításelmélet irodalmából / Szerk. Bart I., Klaudy K. Budapest : Tankönyvkiadó, 1986, 360 p.
16. Kosztolányi D. «A "Holló". Válasz Elek Artúrnak». *Nyugat*, 1913, 6 : P. 641–644.
17. Medve Z. Az Alföld poetája a zordon Kárpátokban. Petőfi Sándor kárpátaljai és galíciai recepciója. Nyíregyháza, 2004. 195 p.
18. Rab Zs. Népköltészetfordítás néhány tapasztalatáról. *A műfordítás ma*. Budapest, 1981. P. 598–608.
19. Radnóti M. Orpheus nyomában. Műfordítások kétezzer év költőiből. Budapest : Pharos, 1943. 191 p.

References

1. GATSAK, Viktor. The Problem of Folklore Translation of the Epos. *Folklore. Epos Publication*. Moscow: Science, 1977, pp. 182–198 [in Russian].
2. ZALÁN, Tibor. *Kotydzobyk Khi-Ba. Story and Fairy Tale*. Translated from Hungarian by Lesia MUSHKETYK. Kyiv: Rainbow, 1991, 105 pp. [in Ukrainian].
3. *Sparks of Csárdás. Hungarian Poetry*. Translated from Hungarian by Ivan PETROVTSII. Nyíregyháza, 1998, 324 pp. [in Ukrainian].
4. КОПТИЛОВ, Viktor. *Theory and Practice of Translation: A Teaching Aid*. Kyiv: Universe, 2003, 280 pp. [in Ukrainian].
5. KRAVTSOV, Nikolai. *Slavic Folklore. Texts*. Moscow: MSU Publishers, 1987, 375 pp. [in Russian].
6. MUSHKETYK, Lesia. Ukrainian Song in Hungarian Translations. *Folk Art and Ethnography*, 1988, no. 6, pp. 12–20 [in Ukrainian].
7. MUSHKETYK, Lesia. *Translation from Hungarian into Ukrainian: Theoretical Generalizations and Practical Experience*. Kyiv: Aspect-Polygraph, 2006, 199 pp. [in Ukrainian].

8. ORTUTAY, Gyula, compiler. *Songs of the Magyars: Hungarian Folk Songs and Ballads*. Prefaced by Gyula ORTUTAY. Songs and ballads are translated from Hungarian by Naum Grebnev. Moscow: Korvina, 1977, 138 pp. [in Russian].
9. RAB, Zsuzsa. Translator's Confession. *Universe*, 1979, no.7, pp. 110–112 [in Ukrainian].
10. RYLSKYI, Maksym. Problems of Artistic Translation [1962]. In: Maksym Rylskiy. *Collected Works: In Twenty Volumes*. Vol.16: Folkloristics, Theory of Translation, Linguistics. Kyiv: Scientific Thought, 1987, pp. 239–306 [in Ukrainian].
11. RYLSKYI, Maksym. *The Art of Translation. Articles, Speeches, Notes*. Kyiv: Soviet Writer, 1975, 344 pp. [in Ukrainian].
12. RYLSKYI, Maksym. *Artistic Translation from one Slavic Language into Another*. Kyiv: Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1958, 50 pp. [in Ukrainian].
13. MUSHKETYK, Lesia, compiler. *Hungarian Folk Fairy Tales of Uncommon Beauty*. Prefaced and translated from Hungarian by Lesia MUSHKETYK. Kyiv: The Main Specialized Editorial Office of Literature in the Languages of National Minorities of Ukraine, 2003, 212 pp. [in Ukrainian].
14. SHAKHOVA, Kira. Some Problems of Translating the Poetry of Taras Shevchenko into Hungarian. *Theory and Practice of Translation*. 1984, iss. 11, pp. 23–34 [in Russian].
15. BART, István, Kinga KLAUDY, eds. *A fordítás tudománya. Valógatás a fordításelmélet irodalmából [The Science of Translation. An Examination of the Literature of Translation Theory]*. Budapest: Textbook Publisher, 1986, 360 pp. [in Hungarian].
16. KOSTOLÁNYI, Dezső. «A "Holló". Válasz Elek Artúrnak» [«„The Raven”. Answer to Artúr Elek»]. *Nyugat [West]*, 1913, no. 6, pp. 641–644 [in Hungarian].
17. MEDVE, Zoltán. *Az Alföld poétája a zordon Kárpátokban. Petőfi Sándor kárpátaljai és galíciai recepciója [The Poet of the Alföld in the Rugged Carpathians. Sándor Petőfi's Subcarpathian and Galician Reception]*. Nyíregyháza, 2004, 195 pp. [in Hungarian].
18. RAB, Zsuzsa. Népköltészetfordítás néhány tapasztalatáról [About Some of His Experiences in Folk Poetry Translation]. *A műfordítás ma [The Technical Translation Today]*. Budapest, 1981, pp. 598–608 [in Hungarian].
19. RADNÓTI, Miklós. *Orpheus nyomában. Műfordítások kétezzer év költőiből [Following Orpheus. Translations from Poets of Two Thousand Years]*. Budapest: Pharos, 1943, 191 pp. [in Hungarian].

Надійшла / Received 14.04.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 13.06.2023